

Model de scenariu didactic

Disciplina: Oră de dirigenție;

Clasele: 8-9 gimnaziu; 10-12 liceu;

Tema: Spune NU torturii!;

Competența specifică: Promovarea valorilor general-umane prin intermediul Drepturilor Omului;

Subcompetențe vizate:

- Formularea judecăților de valoare cu referință la diverse forme de discriminare;
- Manifestarea comportamentului tolerant în cotidian.

Obiective operaționale:

- Să identifice tortura;
- Să deosebească tortura de violența domestică;
- Să-și formeze o atitudine de neadmitere necondiționată a torturii;
- Să manifeste comportament intolerant față de aplicarea torturii.

Timp alocat: 45 min.

Resurse didactice:

1. Copii ale fișei de lucru pentru fiecare elev (vezi suportul informațional didactic); (Anexa 1)
2. Fișa informativă pentru profesor (Anexa 2)
3. Declarația Universală a drepturilor Omului, 1948; (Anexa 3)
4. Convenția ONU împotriva torturii și altor pedepse ori tratamente cu cruzime, inumane sau degradante, 1984; (Anexa 4)
5. Constituția Republicii Moldova, Titlul II, Capitolul II; (Anexa 5)
6. „Repere”, Manual de educație pentru D.O. cu tineri, Consiliul Europei;
7. Ce este și cum se manifestă tortura în RM, Presentare PowerPoint, IDOM (Anexa 6)

Nr.	Etapă cadru	Demersul Acțional	Resurse didactice	Evaluare
I	Evocare	Pasul 1: Profesorul scrie în centrul tablei sau pe un poster cuvântul „tortură” și propune elevilor să găsească asociații cu acest cuvânt. Pasul 2: Se prezintă produsul „exploziei stelare”	Explozie stelară 3 min. 2 min.	Profesorul se îngrijește de activismul elevilor

Profesorul explică că ***Dreptul de a nu fi supus torturii*** este un drept absolut, care nu poate fi încălcat sub nici un pretext. Articolul 5 al Declarația Universală a Drepturilor Omului proclamă că *"Nimeni nu poate fi supus la tortură sau la tratamente crude, inumane sau degradante."* Astăzi cuvântul „tortură” în contexte diferite ale vieții are diverse nuanțe de sens: când ne referim la tot felul de experiențe pe care le considerăm neplăcute sau dureroase – de ex. ascultînd morală din partea părinților sau frecventarea orelor la obiectul care nu vă place. În legislația internațională cu privire la drepturile omului, la care au convenit guvernele statelor lumii, cuvântul „tortură” are un înțeles specific. Conform acestei definiții „tortura” este...

II	Realizare a sensului	Pasul 1: Profesorul sau un elev dă citire definiției torturii	Art.1 Convenția ONU împotriva torturii. (anexa 4)	Profesorul monitorizează relevanța răspunsurilor
----	-----------------------------	---	---	--

		<p>Pasul 2: Discuție dirijată în baza definiției:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Interpretați prin cuvinte proprii noțiunea de tortură 2. Cine poate aplica tortura? 3. Cu ce scop se aplică tortura? 4. Care sunt caracteristicile definiției ale torturii? <p>(- presupune cauzarea de suferințe grave fizice și psihice; - este aplicată intenționat; - este utilizată pentru obținerea de informații, mărturisiri, pedepsire, intimidare sau constrângere; - este aplicată de către un agent al autorității publice sau la instigarea ori consimțământul acestuia)</p> <p>Pasul 3:</p> <p>a). elevilor, repartizați în 4 grupuri li se conferă următoarele roluri:</p> <ul style="list-style-type: none"> - reținuți - ofițeri de poliție - asistenți sociali (părinți, profesori, psihologi, tutori, etc.) - juriști de la organizații pentru drepturile omului <p>b). elevilor li se repartizează fișe de lucru identice (anexa 1)</p> <p>c). elevii discută în grup și decid care din acțiunile descrise în fișă reprezintă tortură conform definiției legale și ce prejudicii pot aduce ele persoanei.</p> <p>d). elevii sunt regrupați în grupe a câte 4 persoane (câte un reprezentant din fiecare grup inițial);</p> <p>e). elevii discută asupra fișei de lucru comune pentru a ajunge la decizie comună asupra fiecărei acțiuni descrise în fișă.</p>	<p>Discuție dirijată. 5 min.</p> <p>Lucru în grup în două etape 10 min.</p> <p>10 min.</p>	elevilor
--	--	---	--	----------

Profesorul monitorizează procesul lucrului în grup pentru a se încredința că elevii discută la subiect din perspectiva rolurilor conferite.

Notă pentru profesor: Unii dintre copii sau membrii familiilor acestora ar putea avea experiență personală de a fi supus torturii. Copiii care au suferit de alte forme de abuz, probabil în situații de violență domestică, pot la fel fi foarte vulnerabili față de discuție. Înainte de a începe lecția ar fi bine să spuneți elevilor că ei pot să se apropie de Dvs. dacă doresc să discute personal despre orice aspect discutat în cadrul lecției.

III	Reflecție	Profesorul propune elevilor să continue enunțul „Tortura este inadmisibilă deoarece...”	<p>Scriere reflexivă</p> <p>3 min. scriere + 5 min. prezentare la dorință</p>	Profesorul evaluează calitatea produselor
-----	------------------	---	---	---

Profesorul informează elevii că majoritatea acțiunilor discutate de ie anterior se consideră a fi acte de tortură. În unele cazuri recurgerea repetată la unele dintre aceste acțiuni sau folosirea lor îmbinată va constitui tortură. Anexa 2 vă indică care din acțiuni au fost considerate tortură de către instanțele judecătorești internaționale pentru drepturile omului.

Elevii ar putea să vă întrebe care este diferența între „tortură” și „tratament cu cruzime, inuman sau degradant”. Explicați ca nu este posibilă o delimitare strictă dinte aceste doua noțiuni. Iar din punct de vedere practic, această distincție este irelevantă, deoarece *toate* formele de maltratare sunt sub interdicție absolută.

IV	Extindere	De comportament: <ul style="list-style-type: none"> • Elevilor li se propune să ia legătura cu o organizație care are ca scop lupta împotriva torturii și să afle cum se pot implica; • Elevilor li se propune să consulte un jurist, avocat sau organizație pentru drepturile omului cu privire la mecanismele de apărare în cazul aplicării torturii sau tratamentelor cu cruzime, inumane sau degradante. 		
----	-----------	--	--	--

Discursul final al profesorului poate fi axat pe următoarele idei:

Dacă oamenii sunt interogați abuziv pentru a obține informații, unii vor vorbi. Unii nu. Dintre cei care vorbesc, mulți vor spune orice pentru a opri suferințele lor - mare parte din spusele lor poate fi minciună, care nu va ajuta la rezolvarea problemei.

Odată ce oamenii de la putere au voie să trateze deținuții într-un mod cu cruzime, inuman și degradant, violența devine instituționalizată - devine parte din modul obișnuit de abordare a persoanelor. Când se întâmplă acest lucru, nimeni nu mai este în siguranță.

Singura modalitate de a proteja oamenii este de a trata fiecare persoană ca fiind posesoare a drepturilor fundamentale ale omului, pe care nici un guvern, grup sau individ nu le poate nega justificat. Dacă această regulă se aplică în mod consecvent, justiția va prevala.

Guvernele sunt obligate să protejeze cetățenii lor, asigurând dreptul la viață și integritate fizică și psihică.

În republica Moldova Legea este supremă, și orice persoană poate fi pedepsită doar în conformitate cu prevederile legii, dacă a fost recunoscută vinovată de instanța de judecată. Orice altă pedeapsă sau suferință adusă persoanei este o încălcare a legii.

Nu putem apăra principiile și valorile drepturilor omului prin acțiuni violente care le subminează.

Anexa1
Fișa de lucru a elevului

1. strigăte și abuz verbal sever	2. detenție în izolare
3. deposedarea de obiecte personale	4. interogare detaliată, minuțioasă
5. acoperirea capului persoanei cu un pachet de plastic (sufocare)	6. execuție falsă
7. ținerea în picioare timp îndelungat	8. dezbrăcarea persoanei și forțarea să defileze sau să facă exerciții în public (umilință)
9. privarea persoanei de somn	10. administrarea forțată a substanțelor stupefiante
11. abuzarea senzorialor (lumina, sunet)	12. viol și atacuri sexuale
13. impunerea persoanei să stea culcată pe podea rece	14. amenințare cu urmărirea penală în cazul în care a comis o infracțiune
15. biciuire, bătaie, șocuri electrice	16. jet de apă rece cu presiune înaltă
17. ținerea în poziții dureroase, extensiuni ale membrilor	18. privarea de mâncare și apă

Anexa 2

Fișa informativă pentru profesor

Acest tabel propune informații referitoare la cele 18 acțiuni din fișa de lucru a elevului, și oferă referințe la deciziile instanțelor internaționale pentru drepturile omului, dacă acțiunea constituie „tortură” sau în unele cazuri „tratament cu cruzime, inuman și degradant”.

Acțiunea/tehnica de interogare	Este tortură sau nu?
1. strigăte și abuz verbal sever	Strigăte continue sau abuzul verbal sever a deținuților poate fi definit ca tratament crud și degradant (absolut interzise în temeiul Convenției ONU împotriva torturii) Raportorul special al ONU privind tortura a definit abuzul brutal sexual și verbal a 10 militanți pentru drepturile omului din Turcia, Diyarbakir, în 1993, ca fiind maltratare. Deținuții au fost, de asemenea, supuși la bătăi, lovituri cu piciorul, dezbrăcare, și execuții false.
2. detenție în izolare	Ținerea deținuților în detenție solitară, lipsindu-i de contact cu oricine cu excepția personalului închisorii, în sine, nu este tortură, dar izolarea deținuților pe o perioadă îndelungată a fost considerată tratament cu cruzime și degradant.
3. Deposdarea de obiecte personale	Luarea lucrurilor personale ale unui suspect nu a fost definit ca tortură. Cu toate acestea, privarea un deținut de haine (a se vedea punctul 8), sau insultă și luarea unui artefact religios sau cultural - de exemplu, un Coran musulman, un crucifix Creștin, sau Magen David evreiesc ar putea fi considerat tratament degradant.
4. interogare detaliată, minuțioasă	Adresarea de întrebări care necesită răspunsuri detaliate nu este tortură. Cu toate acestea, interogatoriu non-stop a unui suspect, fără pauze și pe o perioadă îndelungată este considerată tortură.
5. acoperirea capului persoanei cu un pachet de plastic (sufocare)	Acoperirea capul unui deținut cu o pungă sau sac este o formă de execuție falsă care reprezintă tortură psihologică.
6. execuție falsă	Execuția falsă reprezintă o formă de tortură psihologică. În 1996 raportorul special ONU Nigel Rodley a raportat cazuri de tortură în penitenciarul central din Karachi, Pakistan, care includeau bătăi, arsuri cu țigarete, biciuiri, atacuri sexuale, șoc electric, privări de somn, execuții false, legarea ochilor și umilirea. În 1982 Curtea Inter-Americană pentru drepturile omului a considerat execuția falsă a unui cetățean Boliviez ca fiind tortură și maltratare.
7. Ținerea în picioare timp îndelungat	În 1978 Curtea Europeană a Drepturilor Omului a decis că impunerea persoanelor suspectate să stea nemișcați până la 40 de ore, suportând crampe musculare a constituit tratament cu cruzime și degradant.
8. Dezbrăcarea	În 2004 Raportorul special ONU, Theo van Boven, enumerate privarea de îmbrăcăminte și prizonieri stripare gol - practici care au fost "tolerată sau utilizate pentru a obține informații de la persoanele suspectate de terorism au fost acte de tortură sau rele tratamente, în special în cazul în care aceste tehnici au fost folosite în combinație cu alte practici abuzive.
9. Privarea de somn	Privarea îndelungată de somn poate fi un tratament cu cruzime și inuman. Tehnicile Armatei Britanice de interogare, care implică privarea suspectilor de somn până la o săptămână au constituit tratament inuman și degradant, și încălcarea a Convenției Europene a Drepturilor Omului.
10. Administrarea forțată a substanțelor stupefiante	Administrarea forțată de medicamente pentru deținuți este tortura, inclusiv injectarea de droguri, substanțe dureroase, psihotrope, de exemplu, - deținuților disidenți în clinicile de psihiatrie ale Uniunii Sovietice.
11. Abuzarea senzilor (lumina, sunet)	Lipsirea sau supunerea prizonierilor la lumina sau sunet pentru o perioadă îndelungată este pedeapsă cu cruzime și inumană.
12. Viol și atacuri	Violarea Deținuților Este Tortură, Și Poate Și Crimă De Război.

sexuale	În 1998 Tribunalul Criminal Internațional Pentru Rwanda Ia Declarat Vinoveți De Crimă De Război De Viol Pe Jean-Paul Akayesu, Maior Taba Și Pe Laurent Semanza, Maior Bicumbi Săvârșite În Timpul Genocidului Din Rwanda Din 1994. Un Soldat Dun Peru A Fost Găsit Vinovat De Tortură Pentru Violarea Profesoarei Raquel Marti de Majia din Oxapama, Peru.
13. impunerea persoanei să stea culcată pe podea rece	Curtea Europeană a Drepturilor Omului a considerat că șase bărbați Kurzi și un băiat din Ormanici, estul Turciei, au fost torturați în 1993 atunci când au fost făcuți să stea opt ore cu fața în jos în zăpadă, iar apoi ținuți la temperaturi de înghețare într-o bază a armatei turce pentru mai multe zile. Degerături severe și cangrena au dus la decesul unui deținut și patru au avut picioare amputate.
14. amenințare cu urmărirea penală în cazul în care a comis o infracțiune	Amenințarea cuiva cu urmărirea penală pentru săvârșirea unei crime nu este tortură.
15. biciuire, bătaie, șocuri electrice	Biciuirea, bătaia și aplicarea șocului electric reprezintă metode de tortură. În 1969 Curtea europeană a Drepturilor Omului a decis că poliția din Atena a torturat deținuții politici cu șocuri electrice, bătăi severe peste tot corpul și picioare în timpul dictaturii militare a „coloneilor negri” din Grecia (1967-1974).
16. jet de apă rece cu presiune înaltă	Supunerea deținuților la un get continuu de apă rece cu presiune înaltă este tortură. În 1994 și 1995 Raportorul Special pentru Tortură Nigel Rodley a enumerat cazurile în care poliția turcă a supus tinerii deținuți din Derik, Ankara, Istanbul și Dizabarkir la dezbrăcare și ia împroșcat cu apă rece perioade îndelungate.
17. ținerea în poziții dureroase, extensiuni ale membrilor	Forțând un prizonier să stea în picioare sau așezat în genunchi în poziții anormale "de stres" pe perioade îndelungate de timp este tortură fizică.
18. privarea de mâncare și apă	În timp ce privarea temporară de mâncare și apă nu constituie tortură, privarea îndelungată de apă și mâncare cu siguranță este tortură.

Anexa 3

DECLARAȚIA UNIVERSALĂ A DREPTURILOR OMULUI

Adoptată și proclamată prin Rezoluția 217 A (111) din 10 Decembrie 1948 a Adunării Generale a Organizației Națiunilor Unite

Preambul

Considerînd că recunoașterea demnității inerente tuturor membrilor familiei umane și a drepturilor lor egale și inalienabile constituie fundamentul libertății, dreptății și păcii în lume,

Considerînd că ignorarea și disprețuirea drepturilor omului au dus la acte de barbarie care revoltă conștiința omenirii și că făurirea unei lumi în care ființele umane se vor bucura de libertatea cuvîntului și a convingerilor și vor fi eliberate de teamă și mizerie a fost proclamată drept cea mai înaltă aspirație a oamenilor,

Considerînd că este esențial ca drepturile omului să fie ocrotite de autoritatea legii pentru ca omul să nu fie silit să recurgă, ca soluție extremă, la revoltă împotriva tiraniei și asupririi,

Considerînd că este esențial a se încuraja dezvoltarea relațiilor prietenești între națiuni,

Considerînd că în Cartă popoarele Organizației Națiunilor Unite au proclamat din nou credința lor în drepturile fundamentale ale omului, în demnitatea și în valoarea persoanei umane, drepturi egale pentru bărbați și femei și că au hotărît să favorizeze progresul social și îmbunătățirea condițiilor de viață în cadrul unei libertăți mai mari,

Considerînd că statele membre s-au angajat să promoveze în colaborare cu Organizația Națiunilor Unite respectul universal și efectiv față de drepturile omului și libertățile fundamentale, precum și respectarea lor universală și efectivă,

Considerînd că o concepție comună despre aceste drepturi și libertăți este de cea mai mare importanță pentru realizarea deplină a acestui angajament,

ADUNEA GENERALA proclamă

prezenta DECLARAȚIE UNIVERSALĂ A DREPTURILOR OMULUI, ca ideal comun spre care trebuie să tindă toate popoarele și toate națiunile, pentru ca toate persoanele și toate organele societății să se străduiască, avînd această Declarație permanent în minte, ca prin învățatură și educație să dezvolte respectul pentru aceste drepturi și libertăți și să asigure prin măsuri progresive, de ordin național și internațional, recunoașterea și aplicarea lor universală și efectivă, atît în sînul popoarelor statelor membre, cît și al celor din teritoriile aflate sub jurisdicția lor.

Articolul 1

Toate ființele umane se nasc libere și egale în demnitate și în drepturi. Ele înzestrate cu rațiune și conștiință și trebuie să se comporte unii față de altele în spiritul fraternității.

Articolul 2

Fiecare om se poate prevala de toate drepturile și libertățile proclamate în prezenta Declarație fără nici un fel de deosebire ca, de pildă, deosebirea de rasă, culoare, sex, limbă, religie, opinie politică sau orice altă opinie, de origine națională sau socială, avere, naștere sau orice alte împrejurări.

În afară de aceasta, nu se va face nici o deosebire după statutul politic, juridic sau internațional al țării sau al teritoriului de care ține o persoană, fie că această țară sau teritoriu sînt independente, sub tutelă, neautonome sau supuse vreunei alte limitări a suveranității.

Articolul 3

Orice ființă umană are dreptul la viață, la libertate și la securitatea persoanei sale.

Articolul 4

Nimeni nu va fi ținut în sclavie, nici în servitute; sclavajul și comerțul cu sclavi sînt interzise sub toate formele lor.

Articolul 5

Nimeni nu va fi supus torturi, nici la pedepse sau tratamente crude, inumane sau degradante.

Articolul 6

Fiecare om are dreptul să i se recunoască pretutindeni personalitatea juridică.

Articolul 7

Toți oamenii sînt egali în fața legii și au, fără nici o deosebire, dreptul la o egală protecție a legii. Toți oamenii au dreptul la o protecție egală împotriva oricărei discriminări care ar viola prezenta Declarație și împotriva oricărei provocări la o asemenea discriminare.

Articolul 8

Orice persoana are dreptul la satisfacția efectivă din partea instanțelor juridice naționale competente împotriva actelor care violează drepturile fundamentale ce-i sînt recunoscute prin constituție sau lege.

Articolul 9

Nimeni nu trebuie să fie arestat, deținut sau exilat în mod arbitrar.

Articolul 10

Orice persoană are dreptul în deplină egalitate de a fi audiată în mod echitabil și public de către un tribunal independent și imparțial care va hotărî fie asupra drepturilor și obligațiilor sale, fie asupra temeiniciei oricărei acușări în materie penală îndreptată împotriva sa.

Articolul 11

Orice persoană acuzată de comiterea unui act cu caracter penal are dreptul să fie presupusă nevinovată pînă cînd vinovăția sa va fi stabilită în mod legal în cursul unui proces public în care i-au fost asigurate toate garanțiile necesare apărării sale.

Nimeni nu va fi condamnat pentru acțiuni sau omisiuni care nu constituiau, în momentul cînd au fost comise, un act cu caracter penal conform dreptului internațional sau național. De asemenea, nu se va aplica nici o pedeapsă mai grea decît aceea care era aplicabilă în momentul cînd a fost săvîrșit actul cu caracter penal.

Articolul 12

Nimeni nu va fi supus la imixtiuni arbitrare în viața sa personală, în familia sa, în domiciliul lui sau în corespondența sa, nici la atingeri aduse onoarei și reputației sale. Orice persoană are dreptul la protecția legii împotriva unor asemenea imixtiuni sau atingeri.

Articolul 13

Orice persoană are dreptul de a circula în mod liber și de a-și alege reședința în interiorul granițelor unui stat.

Orice persoană are dreptul de a părăsi orice țară, inclusiv a sa, și de reveni în țara sa.

Articolul 14

În caz de persecuție, orice persoană are dreptul de a căuta azil și de a beneficia de azil în alte țări. Acest drept nu poate fi invocat în caz de urmărire ce rezultă în mod real dintr-o crimă de drept comun sau din acțiuni contrare scopurilor și principiilor Organizației Națiunilor Unite.

Articolul 15

Orice persoană are dreptul la o cetățenie.

Nimeni nu poate fi lipsit în mod arbitrar de cetățenia sa sau de dreptul de a-și schimba cetățenia.

Articolul 16

Cu începere de la împlinirea vârstei legale, bărbatul și femeia, fără nici o restricție în ce privește rasa, naționalitatea sau religia, au dreptul de a se căsători și de a întemeia o familie. Ei au drepturi egale la contractarea căsătoriei, în decursul căsătoriei și la desfacerea ei.

Căsătoria nu poate fi încheiată decât cu consimțământul liber și deplin al viitorilor soți.

Familia constituie elementul natural și fundamental al societății și are dreptul la ocrotire din partea societății și a statului.

Articolul 17

Orice persoană are dreptul la proprietate, atât singură, cât și în asociație cu alții.

Nimeni nu poate fi lipsit în mod arbitrar de proprietatea sa.

Articolul 18

Orice om are dreptul la libertatea gândirii, de conștiință și religie; acest drept include libertatea de a-și schimba religia sau convingerea, precum și libertatea de a-și manifesta religia sau convingerea, singur sau împreună cu alții, atât în mod public, cât și privat, prin învățătură, practici religioase, cult și îndeplinirea riturilor.

Articolul 19

Orice om are dreptul la libertatea opiniilor și exprimării; acest drept include libertatea de a avea opinii fără fără imixtiune din afară, precum și libertatea de a căuta, de a primi și de a răspîndi informații și idei prin orice mijloace și independent de frontierele de stat.

Articolul 20

Orice persoană are dreptul la libertatea de întrunire și de asociere pașnică.

Nimeni nu poate fi silit să facă parte dintr-o asociație.

Articolul 21

Orice persoană are dreptul de a lua parte la conducerea treburilor publice ale țării sale, fie direct, fie prin reprezentanți liber aleși.

Orice persoană are dreptul de acces egal la funcțiile publice din țara sa.

Voința poporului trebuie să constituie baza puterii de stat; această voință trebuie să fie exprimată prin alegeri nefalsificate, care să aibă loc în mod periodic prin sufragiu universal, egal și exprimat prin vot secret sau urmînd o procedură echivalentă care să asigure libertatea votului.

Articolul 22

Orice persoană, în calitatea sa de membru al societății, are dreptul la securitatea socială; ea este îndreptățită ca prin efortul național și colaborarea internațională, ținîndu-se seama de organizarea și resursele fiecărei țări, să obțină realizarea drepturilor economice, sociale și culturale indispensabile pentru demnitatea sa și libera dezvoltare a personalității sale.

Articolul 23

Orice persoană are dreptul la muncă, la libera alegere a muncii sale, la condiții echitabile și satisfăcătoare de muncă, precum și la ocrotirea împotriva șomajului.

Toți oamenii, fără nici o discriminare, au dreptul la salariu egal pentru muncă egală.

Orice om care muncește are dreptul la o retribuire echitabilă și satisfăcătoare care să-i asigure atât lui, cât și familiei sale, o existență conformă cu demnitatea umană și completată, la nevoie, prin alte mijloace de protecție socială.

Orice persoană are dreptul de a întemeia sindicate și de a se afilia la sindicate pentru apărarea intereselor sale .

Articolul 24

Orice persoană are dreptul la odihnă și recreație, inclusiv la o limitare rezonabilă a zilei de muncă și la concedii periodice plătite.

Articolul 25

Orice om are dreptul la un nivel de trai care să-i asigure sănătatea și bunăstarea lui și familiei sale, cuprinzând hrana, îmbrăcămintea, locuința, îngrijirea medicală, precum și serviciile sociale necesare; el are dreptul la asigurare în caz de șomaj, boală, invaliditate, văduvie, bătrânețe sau în celelalte cazuri de pierdere a mijloacelor de subzistență, în urma unor împrejurări independente de voința sa.

Mama și copilul au dreptul la ajutor și ocrotire deosebite. Toți copiii, fie că sînt născuți în cadrul căsătorii sau în afara acesteia, se bucură aceeași protecție socială.

Articolul 26

Orice persoana are dreptul la învățătură. Învățămîntul trebuie să fie gratuit, cel puțin în ceea ce privește învățămîntul elementar și general. Învățămîntul elementar trebuie să fie obligatoriu. Învățămîntul tehnic și profesional trebuie să fie la îndemîna tuturor, iar învățămîntul superior trebuie să fie de asemenea egal, accesibil tuturor, pe bază de merit.

Învățămîntul trebuie să urmărească dezvoltarea deplină a personalității umane și întărirea respectului față de drepturile omului și libertățile fundamentale. El trebuie să promoveze înțelegerea, toleranța, prietenia între toate popoarele și toate grupurile rasiale sau religioase, precum și dezvoltarea activității Organizației Națiunilor Unite pentru menținerea păcii.

Părinții au dreptul de prioritate în alegerea felului de învățămînt pentru copiii lor minori.

Articolul 27

Orice persoană are dreptul de a lua parte în mod liber la viața culturală a colectivității, de a se bucura de arte și de a participa la progresul științific și la binefacerile lui.

Fiecare om are dreptul la ocrotirea intereselor morale și materiale care decurg din orice lucrare științifică, literară sau artistică al cărei autor este.

Articolul 28

Orice persoană are dreptul la o orînduire socială și internațională în care drepturile și libertățile expuse în prezenta Declarație pot fi pe deplin realizate.

Articolul 29

Orice persoană are îndatoriri față de colectivitate, deoarece numai în cadrul acesteia este posibilă dezvoltarea liberă și deplină a personalității sale.

În exercitarea drepturilor și libertăților sale, fiecare om nu este supus decît numai îngrădirilor stabilite prin lege, exclusiv în scopul de a asigura cuvenita recunoaștere și respectare a drepturilor și libertăților altora și ca să fie satisfăcute justele cerințe ale moralei, ordinii publice și bunăstării generale într-o societate democratică.

Aceste drepturi și libertăți nu vor putea fi în nici un caz exercitate contrar scopurilor și principiilor Organizației Națiunilor Unite.

Articolul 30

Nici o dispoziție a prezentei Declarații nu poate fi interpretată ca implicînd pentru vreun stat, grupare sau persoană dreptul de a se deda la vreo activitate sau de a săvîrși vreun act îndreptat spre desființarea unor drepturi sau libertăți enunțate în prezenta Declarație.

Anexa 4

CONVENȚIA ÎMPOTRIVA TORTURII ȘI ALTOR PEDEPSE ORI TRATAMENTE CU CRUZIME, INUMANE SAU DEGRADANTE

Adoptată la 10 decembrie 1984 la New York (*Republican Moldova a aderat prin Hotărârea Parlamentului RM nr.473-XIII din 31.05.95*);

* * *

Publicată în ediția oficială
"Tratate internaționale", 1998, volumul 1, pag.129

* Adoptată la New York la 10 decembrie 1984
Adoptată și deschisă spre semnare de Adunarea generală a Națiunilor Unite prin Rezoluția 39/46 din 10 decembrie 1984. A intrat în vigoare la 26 iunie 1987, conform dispozițiilor art.27(1)
În vigoare pentru Republica Moldova din 28 decembrie 1995

Statele părți la prezenta Convenție,
Considerând că, în conformitate cu principiile proclamate în Carta Națiunilor Unite, recunoașterea unor drepturi egale și inalienabile pentru toți membrii familiei umane constituie fundamentul libertății, dreptății și păcii în lume,

Recunoscând că aceste drepturi decurg din demnitatea inerentă persoanei umane,

Având în vedere obligația statelor, decurgând din Cartă, îndeosebi din articolul 55, de a încuraja respectarea universală și efectivă a drepturilor omului și a libertăților fundamentale,

Ținând seamă de articolul 5 al Declarației universale a drepturilor omului și de articolul 7 al Pactului internațional cu privire la drepturile civile și politice care ambele prevăd că nimeni nu va fi supus la tortură și nici la pedepse sau tratamente cu cruzime, inumane sau degradante,

Ținând seamă de asemenea de Declarația asupra protecției tuturor persoanelor împotriva torturii și altor pedepse sau tratamente cu cruzime, inumane sau degradante, adoptată de Adunarea generală la 9 decembrie 1975,

Dorind să sporească eficiența luptei împotriva torturii și a altor pedepse sau tratamente cu cruzime, inumane sau degradante în întreaga lume,

Au convenit cele ce urmează:

PARTEA ÎNTÎI

Articolul 1

1. În scopul prezentei Convenții, termenul "tortură" desemnează orice act prin care se provoacă unei persoane, cu intenție, o durere sau suferințe puternice, de natură fizică sau psihică, în special cu scopul de a obține, de la această persoană sau de la o persoană terță, informații sau mărturisiri, de a o pedepsi pentru un act pe care aceasta sau o terță persoană l-a comis sau este bănuită că l-a comis, de a o intimida sau de a face presiune asupra unei terțe persoane, sau pentru orice alt motiv bazat pe o formă de discriminare, oricare ar fi ea, atunci când o asemenea durere sau suferință sunt provocate de către un agent al autorității publice sau orice altă persoană care acționează cu titlu oficial, sau la instigarea sau cu consimțământul expres sau tacit al unor asemenea persoane. Acest termen nu se referă la durerea ori suferințele rezultând exclusiv din sancțiuni legale, inerente acestor sancțiuni sau ocazionate de ele.

2. Acest articol nu afectează instrumentele internaționale sau legile naționale care conțin sau ar putea conține prevederi cu caracter mai larg.

Notă: Vezi Erata din Monitorul Oficial nr.61-63 din 16.04.2004
pag.23 (art.1 a fost completat cu o propoziție)

Articolul 2

1. Fiecare stat parte va lua măsuri legislative, administrative, judiciare și alte măsuri eficiente pentru a împiedica comiterea unor acte de tortură pe teritoriul de sub jurisdicția sa.

2. Nici o împrejurare excepțională, oricare ar fi ea, fie că este vorba de starea de război sau amenințare cu războiul, de instabilitate politică internă sau de orice altă stare de excepție, nu poate fi invocată pentru a justifica tortura.

Articolul 3

1. Nici un stat parte nu va expulza, respinge și nici extrăda o persoană către un alt stat, când există motive serioase de a crede că acolo aceasta riscă să fie supusă în tortură.

2. Pentru a stabili existența unor asemenea motive, autoritățile competente vor ține seamă de toate împrejurările pertinente, inclusiv, dacă va fi cazul, de existența în statul respectiv a unei situații caracterizată prin încălcări sistematice, grave, flagrante și de proporții ale drepturilor omului.

Articolul 4

1. Fiecare stat parte va veghea ca toate actele de tortură să constituie infracțiuni din punctul de vedere al dreptului penal. Se va proceda la fel în privința tentativei de a practica tortura sau orice act săvârșit de oricare persoană și care ar constitui complicitate sau participare la tortură.

2. Fiecare stat parte va sancționa aceste infracțiuni cu pedepse corespunzătoare, ținând seamă de gravitatea lor.

Articolul 5

1. Fiecare stat parte va lua măsurile necesare pentru a-și stabili competența în legătură cu infracțiunile vizate la articolul 4, în cazurile următoare:

a) Când infracțiunea a fost comisă pe teritoriul aflat sub jurisdicția sa sau la bordul aeronavelor sau al navelor înmatriculate în acel stat;

b) Când autorul prezumat al infracțiunii este un resortisant al aceluși stat;

c) Când victima este un resortisant al aceluși stat, iar acesta consideră că este oportun.

2. Fiecare stat parte va lua, de asemenea, măsurile necesare pentru a-și stabili competența cu privire la aceste infracțiuni în cazul în care autorul prezumat al acestora se găsește pe teritoriul aflat sub jurisdicția sa și când acest stat nu-l extrădează în conformitate cu articolul 8 către alt stat vizat la paragraful 1 al prezentului articol.

3. Prezența Convenției nu îndepărtează nici o competență penală exercitată în conformitate cu legile naționale.

Articolul 6

1. Dacă apreciază că împrejurările o justifică, după ce va fi examinat informațiile de care dispune, fiecare stat parte pe teritoriul căruia se găsește o persoană bănuită de a fi săvârșit o infracțiune vizată la articolul 4 va asigura reținerea acestei persoane sau va lua orice alte măsuri juridice necesare pentru a asigura prezența acesteia. Această reținere și aceste măsuri trebuie să fie conforme cu legislația acestui stat; ele nu pot fi menținute decât pe o durată de timp necesară declanșării urmăririi penale sau a unei proceduri de extrădare.

2. Statul menționat mai sus va proceda imediat la o anchetă preliminară în vederea constatării faptelor.

3. Orice persoană reținută în aplicarea paragrafului 1 al prezentului articol poate comunica imediat cu reprezentantul calificat cel mai apropiat al statului a cărui cetățenie o are sau, în cazul unei persoane apatride, cu reprezentantul statului în care ea își are în mod

obișnuit reședința.

4. Dacă un stat a reținut o persoană, în conformitate cu prevederile prezentului articol, el va informa de îndată statele vizate la paragraful 2 al articolului 5 despre această detenție și împrejurările care o justifică. Statul care procedează la ancheta preliminară vizată la paragraful 2 al prezentului articol va comunica fără întârziere concluziile statelor respective și le va preciza dacă este dispus să-și exercite competența.

Articolul 7

1. Statul parte, având jurisdicția asupra teritoriului pe care este descoperit autorul prezumat al unei infracțiuni vizate la articolul 4, dacă nu-l extrădează pe acesta, va supune problema, în cazurile vizate la articolul 5, autorităților sale competente pentru exercitarea acțiunii penale.

2. Aceste autorități vor lua decizia în aceleași condiții ca pentru orice infracțiune gravă de drept comun, în conformitate cu legislația statului respectiv. În cazurile vizate la paragraful 2 al articolului 5, cerințele privind dovezile necesare urmăririi penale și condamnării nu vor fi în nici un caz mai puțin severe decât cele care se aplică în cazurile vizate la paragraful 1 al articolului 5.

3. Orice persoană urmărită pentru vreuna din infracțiunile vizate la articolul 4 beneficiază de garanția unui tratament echitabil în toate fazele procedurii.

Articolul 8

1. Infracțiunile vizate la articolul 4 vor fi considerate ca fiind incluse de drept în orice tratat de extrădare existent între statele părți. Statele părți se angajează să includă aceste infracțiuni în orice tratat de extrădare pe care îl vor încheia între ele.

2. Dacă un stat parte care subordonează extrădarea existenței unui tratat este sesizat cu o cerere de extrădare din partea unui alt stat parte cu care el nu este legat printr-un tratat de extrădare, el poate considera prezenta Convenție drept bază juridică a extrădării în ceea ce privește aceste infracțiuni. Extrădarea este subordonată celorlalte condiții prevăzute de legislația statului care urmează să extrădeze.

3. Statele părți care nu subordonează extrădarea existenței unui tratat recunosc aceste infracțiuni drept cazuri de extrădare între ele în condițiile prevăzute de legislația statului care extrădează.

4. Între statele părți, infracțiunile respective vor fi considerate, în scopul extrădării, ca fiind săvârșite atât la locul comiterii lor cât și pe teritoriul aflat sub jurisdicția statelor obligate să-și stabilească competența în virtutea paragrafului 1 al articolului 5.

Articolul 9

1. Statele părți își vor acorda asistența juridică cea mai largă posibil în orice procedură penală referitoare la infracțiunile vizate la articolul 4, inclusiv în ceea ce privește transmiterea tuturor elementelor de probă de care dispun și care sunt necesare în scopul procedurii.

2. Statele părți se vor achita de obligațiile care le revin în virtutea paragrafului 1 al prezentului articol în conformitate cu orice tratat de asistență judiciară care ar putea exista între ele.

Articolul 10

1. Fiecare stat parte va lua măsuri pentru a introduce cunoștințe și informații despre interdicția torturii în programele de formare a personalului civil sau militar însărcinat cu aplicarea legilor, a personalului medical, a agenților autorității publice și a altor persoane care pot fi implicate în paza, interogarea sau tratamentul oricărui individ supus oricărei forme de arest, deținere sau închisoare.

2. Fiecare stat parte va include această interdicție printre regulile emise în ceea ce privește obligațiile și atribuțiile acestor persoane.

Articolul 11

Fiecare stat parte va exercita o supraveghere sistematică asupra regulilor, instrucțiunilor, metodelor și practicilor privind interogatoriul și asupra prevederilor privind paza și tratamentul persoanelor supuse oricărei forme de arest, deținere sau închisoare pe teritoriul aflat sub jurisdicția sa, în vederea prevenirii oricărui caz de tortură.

Articolul 12

Fiecare stat parte va lua măsuri pentru ca autoritățile sale competente să procedeze imediat la o anchetă imparțială, ori de câte ori există motive întemeiate de a crede că pe teritoriul aflat sub jurisdicția sa a fost comis un act de tortură.

Articolul 13

Fiecare stat parte va lua măsuri pentru ca orice persoană care pretinde că a fost supusă torturii pe teritoriul aflat sub jurisdicția sa să aibă dreptul de a prezenta o plângere în fața autorităților competente ale statului respectiv, care vor proceda imediat, în mod imparțial, la examinarea cazului. Se vor lua măsuri pentru a se asigura protecția reclamantului și a martorilor împotriva oricărei maltratări sau intimidări datorită plîngerii depuse sau dovezii furnizate.

Articolul 14

1. Fiecare stat parte va garanta, în sistemul său juridic, victimei unui act de tortură dreptul de a obține reparație și de a fi despăgubită în mod echitabil și adecvat, inclusiv mijloacele necesare pentru readaptarea sa cât mai completă posibil. În cazul decesului victimei ca urmare a unui act de tortură, persoanele aflate în întreținerea acesteia au dreptul la compensație.

2. Prezentul articol nu exclude dreptul la compensație pe care ar putea să-l aibă victima sau orice altă persoană în virtutea legislației naționale.

Articolul 15

Fiecare stat parte va face în așa fel încît orice declarație, în privința căreia s-a stabilit că a fost obținută prin tortură, să nu poată fi invocată ca element de probă în nici o procedură, cu excepția cazului cînd este folosită împotriva persoanei acuzate de tortură pentru a se stabili că o declarație a fost într-adevăr făcută.

Articolul 16

1. Fiecare stat parte se angajează să interzică, pe teritoriul aflat sub jurisdicția sa, și alte acte care constituie pedepse sau tratamente cu cruzime, inumane sau degradante care nu sunt acte de tortură așa cum aceasta este definită la articolul 1, cînd asemenea acte sunt săvîrșite de către un agent al autorității publice sau orice altă persoană care acționează cu titlu oficial sau la instigarea sau cu consimțămîntul expres sau tacit al acesteia. Îndeosebi, obligațiile enunțate la articolele 10, 11, 12, și 13 sunt aplicabile altor forme de pedepse cu cruzime, inumane sau degradante.

2. Prevederile prezentei Convenții nu afectează prevederile oricărui alt instrument internațional sau lege națională care interzic pedepsele sau tratamentele cu cruzime, inumane sau degradante, sau care se referă la extrădare sau la expulzare.

PARTEA A DOUA

Articolul 17

1. Se înființează un Comitet împotriva torturii (denumit în continuare "Comitetul") care are funcțiile definite mai jos. Comitetul este compus din zece experți de înaltă moralitate și care posedă o competență recunoscută în domeniul drepturilor omului, care vor funcționa cu titlu personal. Experții sunt aleși de către statele părți, ținînd seama de repartizarea geografică echitabilă și de interesul pe care îl prezintă participarea la lucrările Comitetului a unor persoane care au experiență juridică.

2. Membrii Comitetului vor fi aleși prin vot secret de pe o listă de candidați desemnați de către statele părți. Fiecare stat parte poate desemna un candidat ales dintre resortisanții săi.

Statele părți vor ține seamă de interesul de a desemna candidați care să fie în același timp membri ai Comitetului drepturilor omului instituit în virtutea Pactului internațional referitor la drepturile civile și politice și care sunt dispuși să facă parte din Comitetul împotriva torturii.

3. Membrii Comitetului sunt aleși în cursul unor reuniuni bienale ale statelor părți convocate de către Secretarul general al Organizației Națiunilor Unite. La aceste reuniuni, la care cvorumul este constituit din două treimi din statele părți, vor fi aleși ca membri ai Comitetului candidații care vor obține cel mai mare număr de voturi și majoritatea absolută a voturilor reprezentanților statelor părți prezenți și votați.

4. Primele alegeri vor avea loc cel mai târziu la șase luni de la data intrării în vigoare a prezentei Convenții. Cu cel puțin patru luni înainte de data fiecărei alegeri, Secretarul general al Organizației Națiunilor Unite va trimite o scrisoare statelor părți pentru a le invita să-și prezinte candidaturile într-un termen de trei luni. Secretarul general întocmește o listă în ordine alfabetică a tuturor candidaților astfel desemnați, indicând statele care i-au desemnat, și o comunică statelor părți.

5. Membrii Comitetului sunt aleși pentru un mandat de patru ani. Totuși, mandatul a cinci din membrii aleși cu ocazia primelor alegeri va lua sfârșit după 2 ani; imediat după primele alegeri, numele celor cinci membri vor fi trase la sorți de către președintele reuniunii menționate la paragraful 3 al prezentului articol.

6. Dacă un membru al Comitetului decedează, demisionează sau nu mai este în măsură din vreun motiv oarecare să se achite de atribuțiile sale în Comitet, statul parte care l-a desemnat va numi dintre resortisanții săi un alt expert care va funcționa pînă la expirarea mandatului, sub rezerva aprobării majorității statelor părți. Se va considera că aprobarea este dată în afară de cazul cînd cel puțin jumătate dintre statele părți vor exprima o opinie defavorabilă într-un termen de șase săptămîni de la data cînd acestea au fost informate de către Secretarul general al ONU despre numirea propusă.

7. Statele părți vor prelua cheltuielile membrilor Comitetului pe perioada cînd aceștia își îndeplinesc funcțiunile în Comitet.

Articolul 18

1. Comitetul își alege biroul pe o perioadă de doi ani. Membrii biroului sunt reeligibili.

2. Comitetul își stabilește propriul său regulament interior; acesta va trebui, totuși, să cuprindă prevederile următoare:

a) Cvorumul este de șase membri;

b) Deciziile Comitetului sunt luate cu majoritatea membrilor prezenți.

3. Secretarul general al ONU va pune la dispoziția Comitetului personalul și instalațiile materiale care îi sunt necesare pentru a se achita în mod eficient de funcțiunile care i-au fost încredințate în virtutea prezentei Convenții.

4. Secretarul general al ONU va convoca membrii Comitetului pentru prima reuniune. După prima sa reuniune, Comitetul se va întruni în conformitate cu prevederile regulamentului său interior.

5. Statele părți vor suporta cheltuielile ocazionate de ținerea reuniunilor statelor părți la Convenție, rambursînd ONU toate cheltuielile, așa cum sunt cele pentru personal și costul instalațiilor materiale, pe care Organizația le va fi făcut în conformitate cu prevederile paragrafului 3 al prezentului articol.

Articolul 19

1. Statele părți vor prezenta Comitetului, prin intermediul Secretarului general al ONU, rapoarte asupra măsurilor pe care le vor lua pentru a îndeplini angajamentele asumate în virtutea prezentei Convenții, într-un termen de un an de la intrarea în vigoare a Convenției pentru statul parte interesat.

În Continuare, statele părți vor prezenta rapoarte suplimentare, la fiecare patru ani, cu privire la toate măsurile noi luate, precum și orice alte rapoarte cerute de către Comitet.

2. Secretarul general al ONU va transmite rapoartele tuturor statelor părți.

3. Fiecare raport va fi studiat de Comitet, care va putea face comentariile de ordin general asupra raportului pe care le consideră potrivite și va transmite aceste comentarii statului parte în cauză. Acest stat parte va putea transmite Comitetului observațiile pe care le va considera utile.

4. Comitetul va putea decide când va aprecia necesar, să reproducă în raportul anual, pe care îl va întocmi în conformitate cu articolul 24, comentariile pe care el le va formula în virtutea paragrafului 3 al prezentului articol, însoțite de observațiile primite în această privință de la statul parte interesat. Dacă statul parte interesat o va cere, Comitetul va putea reproduce și raportul în baza paragrafului 1 al prezentului articol.

Articolul 20

1. Dacă Comitetul primește informații demne de crezare care i se par că ar conține informații întemeiate în sensul că tortura este practică în mod sistematic pe teritoriul unui stat parte, el va invita statul respectiv să coopereze în examinarea informațiilor și, în acest scop, să-i facă cunoscute observațiile sale în această privință.

2. Ținând seama de observațiile pe care ar putea să le prezinte statul parte interesat și de orice alte informații pertinente de care va dispune, Comitetul va putea, dacă va considera că se justifică, să însărcineze unul sau mai mulți membri ai săi să procedeze la o anchetă confidențială și să-i facă de urgență un raport.

3. Dacă se face o anchetă în virtutea paragrafului 2 al prezentului articol, Comitetul va solicita cooperarea statului parte interesat. În acord cu acest stat parte, ancheta va putea comporta și o vizită în teritoriul acestui stat.

4. După ce va fi examinat concluziile membrului sau membrilor, care îi vor fi fost supuse în conformitate cu paragraful 2 al prezentului articol, Comitetul va transmite aceste concluzii statului parte interesat, împreună cu comentariile sau sugestiile pe care le consideră necesare ținând seama de situație.

5. Toate lucrările Comitetului menționate la paragrafele 1-4 ale prezentului articol sunt confidențiale și, în toate etapele lucrărilor, vor fi depuse eforturi pentru a se obține cooperarea statului parte. După ce lucrările referitoare la o anchetă întreprinsă în virtutea paragrafului 2 se vor fi încheiat, Comitetul va putea decide, după consultări cu statul parte interesat, includerea unei relatări succinte asupra rezultatelor lucrărilor în raportul anual pe care îl va întocmi în conformitate cu articolul 24.

Articolul 21

1. Orice stat parte la prezenta Convenție va putea, în virtutea prezentului articol, să declare în orice moment că recunoaște competența Comitetului de a primi și examina comunicări în care un stat parte pretinde că un alt stat parte nu-și îndeplinește obligațiile ce decurg din prezenta Convenție. Aceste comunicări nu vor putea fi primite și examinate în conformitate cu prezentul articol decât dacă acestea emană de la un stat parte care a făcut o declarație prin care recunoaște, în ceea ce îl privește, competența Comitetului. Comitetul nu va primi nici o comunicare referitoare la un stat parte care nu a făcut o asemenea declarație. În privința comunicărilor primite în virtutea prezentului articol, se va aplica următoarea procedură:

a) Dacă un stat parte la prezenta Convenție consideră că un alt stat care este și el parte la convenție, nu aplică prevederile acesteia, el va putea, printr-o comunicare scrisă, să atragă atenția acestui stat asupra chestiunii respective. În termen de trei luni de la data primirii comunicării, statul destinat va prezenta statului care i-a adresat comunicarea, explicații sau orice alte declarații scrise care clarifică chestiunea și care vor trebui să cuprindă, pe cât posibil și util,

indicații cu privire la regulile de procedură și căile de recurs care au fost deja folosite, fie pendinte, fie deschise încă;

b) Dacă în termen de șase luni de la primirea comunicării inițiale de către statul destinatar, chestiunea nu a fost soluționată în mod satisfăcător pentru cele două state interesate, oricare dintre ele are dreptul să o supună Comitetului, adresându-i acestuia o notificare, precum și celuilalt stat interesat;

c) Comitetul nu va putea lua în examinare o chestiune care îi este supusă în virtutea prezentului articol decât după ce s-a asigurat că toate căile interne de recurs disponibile au fost utilizate și epuizate, în conformitate cu principiile de drept internațional unanim recunoscute. Această regulă nu se aplică în cazurile în care procedurile de recurs depășesc termene rezonabile și nici în cazurile în care este puțin probabil că procedurile de recurs ar putea da satisfacție persoanei care este victimă a violării prezentei Convenții;

d) Comunicările prevăzute în prezentul articol vor fi examinate de către Comitet în ședințe închise;

e) Sub rezerva prevederilor alineatului c), Comitetul va oferi bunele sale oficii statelor părți interesate, cu scopul de a se ajunge la o soluție amiabilă a chestiunii, întemeiată pe respectarea

obligațiilor prevăzute de prezenta Convenție. În acest scop, Comitetul va putea, dacă consideră oportun, să stabilească o Comisie de conciliere ad-hoc;

f) În orice chestiune care îi va fi supusă în virtutea prezentului articol, Comitetul va putea cere statelor părți interesate, vizate la alineatul b), să-i prezinte orice informație pertinentă;

g) Statele părți interesate, vizate la alineatul b), au dreptul să fie reprezentate cu ocazia examinării chestiunii de către Comitet și să prezinte observații orale sau scrise, sau sub orice altă formă;

h) Comitetul trebuie să prezinte un raport într-un termen de 12 luni de la data când el a primit notificarea menționată la alineatul b):

i) Dacă s-a putut găsi o soluție în conformitate cu prevederile alineatului e), Comitetul se va limita, în raportul său, la o scurtă prezentare a faptelor și a soluției la care s-a ajuns;

ii) Dacă nu s-a putut găsi o soluție în conformitate cu prevederile alineatului e), în raportul său Comitetul se va limita la o scurtă expunere a faptelor; textul observațiilor scrise, și procesul-verbal cuprinzând observațiile orale prezentate de către statele părți interesate vor fi anexate la raport. Pentru fiecare caz, raportul va fi comunicat statelor părți interesate.

2. Prevederile prezentului articol vor intra în vigoare când cinci state părți la prezenta Convenție vor fi făcut declarația prevăzută la paragraful 1 al prezentului articol. Această declarație va fi depusă de către statul parte respectiv Secretarului general al O.N.U., care va transmite copii de pe aceasta celorlalte state părți. O declarație poate fi retrasă în orice moment printr-o notificare adresată Secretarului general. Această retragere nu va aduce atingere examinării oricărei chestiuni care face obiectul unei comunicări deja transmise în virtutea prezentului articol; nici o altă comunicare a unui stat parte nu va fi primită în virtutea prezentului articol după ce Secretarul general va fi primit notificarea de retragere a declarației, în afară de cazul când statul parte interesat va fi făcut o nouă declarație.

Articolul 22

1. Orice stat parte la prezenta Convenție, poate, în virtutea prezentului articol, să declare în orice moment că recunoaște competența Comitetului de a primi și examina comunicări prezentate de către stat sau în numele unor persoane particulare care țin de jurisdicția sa și care pretind că sunt victime ale unei violări, de către un stat parte, a prevederilor Convenției. Comitetul nu va primi nici o comunicare interesând un stat parte care nu a făcut o asemenea declarație.

2. Comitetul va declara inadmisibilă orice comunicare supusă în virtutea prezentului articol, care este anonimă sau când el consideră că aceasta este un abuz al dreptului de a prezenta asemenea comunicări, sau că este incompatibilă cu prevederile prezentei Convenții.

3. Sub rezerva prevederilor paragrafului 2, orice comunicare care va fi prezentată Comitetului în virtutea prezentului articol va fi adusă de către acesta la cunoștința statului parte la prezenta Convenție care a făcut o declarație în virtutea paragrafului 1 și în privința căruia se afirmă că a încălcat o prevedere a Convenției. Acest stat, în termen de șase luni, va prezenta Comitetului, în scris, explicații, indicând, dacă va fi cazul, măsurile pe care le va fi luat pentru remedierea situației.

4. Comitetul va examina comunicările primite în virtutea prezentului articol ținând seama de toate informațiile care îi sunt prezentate de către sau în numele persoanei respective și de către statul interesat.

5. Comitetul nu va examina nici o comunicare a unei persoane particulare în conformitate cu prezentul articol decât după ce s-a asigurat că:

a) Aceeași chestiune nu a fost sau nu este în curs de examinare în fața unei alte instanțe internaționale de anchetă sau de reglementare;

b) Persoana respectivă a epuizat toate căile de recurs interne disponibile; această regulă nu se aplică dacă procedurile de recurs depășesc termene rezonabile sau dacă este puțin probabil ca ele să dea satisfacție persoanei care este victimă a violării prezentei Convenții.

6. Comunicările prevăzute în prezentul articol vor fi examinate de către Comitet în ședințe închise.

7. Comitetul informează statul parte interesat și persoana în cauză despre constatările sale.

8. Prevederile prezentului articol vor intra în vigoare atunci când cinci state părți la prezenta Convenție vor fi făcut declarația prevăzută la paragraful 1 al prezentului articol. Această declarație va fi depusă de către statul respectiv Secretarului general al Organizației Națiunilor Unite, care va transmite copii de pe aceasta celorlalte state părți. O declarație poate fi retrasă în orice moment printr-o notificare adresată Secretarului general. Această retragere nu va aduce atingere examinării oricărei chestiuni care face obiectul unei comunicări deja transmise în virtutea prezentului articol; nici o altă comunicare prezentată de către o persoană particulară sau în numele ei nu va fi primită în virtutea prezentului articol după ce Secretarul general va fi primit notificare despre retragerea declarației, în afară de cazul când statul parte interesat va fi făcut o nouă declarație.

Articolul 23

Membrii Comitetului și membrii comisiilor de conciliere ad-hoc care vor fi numiți în conformitate cu alineatul e) al paragrafului 1 al articolului 21 au dreptul la facilitățile, privilegiile și imunitățile recunoscute experților aflați în misiune în contul Organizației Națiunilor Unite, așa cum acestea sunt enunțate în secțiunile pertinente ale Convenției asupra privilegiilor și imunităților Organizației Națiunilor Unite.

Articolul 24

Comitetul va prezenta statelor părți și Adunării generale a Organizației Națiunilor Unite un raport anual asupra activităților desfășurate în aplicarea prezentei Convenții.

PARTEA A TREIA

Articolul 25

1. Prezenta Convenție este deschisă semnării de către toate statele.
2. Prezenta Convenție este supusă ratificării. Instrumentele de ratificare vor fi depuse la Secretarul general al Organizației Națiunilor Unite.

Articolul 26

Orice stat poate adera la prezenta Convenție. Aderarea se va face prin depunerea unui instrument de aderare la Secretarul general al ONU.

Articolul 27

1. Prezenta Convenție va intra în vigoare în cea de-a treizecea zi după data depunerii la Secretarul general al Organizației Națiunilor Unite a celui de-al douăzecilea instrument de ratificare sau de aderare.

2. Pentru fiecare stat care va ratifica prezenta Convenție sau va adera după depunerea celui de-al douăzecilea instrument de ratificare sau aderare, Convenția va intra în vigoare în cea de-a treizecea zi după data depunerii de către acest stat a instrumentelor sale de ratificare sau aderare.

Articolul 28

1. Fiecare stat va putea, în momentul când va semna sau ratifica prezenta Convenție sau când va adera la ea, să declare că nu recunoaște competența acordată Comitetului potrivit art. 20.

2. Fiecare stat parte care va fi formulat o rezervă conform prevederilor paragrafului 1 al prezentului articol va putea în orice moment să retragă această rezervă printr-o notificare adresată Secretarului general al Organizației Națiunilor Unite.

Articolul 29

1. Orice stat parte la prezenta Convenție va putea propune un amendament și depune propunerea sa Secretarului general al Organizației Națiunilor Unite. Secretarul general va comunica propunerea de amendament statelor părți, cerându-le să-i facă cunoscut dacă sunt în favoarea organizării unei conferințe a statelor părți în vederea examinării propunerii și punerii ei la vot. Dacă în termen de patru luni de la data unei asemenea comunicări, cel puțin o treime din statele părți se vor pronunța în favoarea ținerii acestei conferințe, Secretarul general va convoca conferința sub auspiciile O.N.U. Orice amendament adoptat de majoritatea statelor părți, prezente și votante la conferință, va fi supus de către Secretarul general acceptării tuturor statelor părți.

2. Un amendament adoptat conform prevederilor paragrafului 1 al prezentului articol va intra în vigoare atunci când două treimi din statele părți la prezenta Convenție vor fi notificat Secretarului general al Organizației Națiunilor Unite că l-au acceptat în conformitate cu procedurile lor constituționale respective.

3. Când vor intra în vigoare, amendamentele vor avea forță obligatorie pentru acele state părți care le vor fi acceptat, celelalte state părți rămânând legate prin prevederile prezentei convenții și prin amendamentele pe care ele le vor fi acceptat anterior.

Articolul 30

1. Orice diferend între două sau mai multe state părți cu privire la interpretarea sau aplicarea prezentei Convenții, care nu va putea fi rezolvat pe calea negocierilor, va fi supus arbitrajului, la cererea uneia dintre ele. Dacă în termen de șase luni de la data cererii de arbitraj părțile nu reușesc să se pună de acord asupra organizării arbitrajului, oricare dintre ele va putea supune diferendul Curții Internaționale de Justiție, printr-o cerere în conformitate cu statutul Curții.

2. Fiecare stat va putea, în momentul în care va semna sau ratifica prezenta Convenție sau va adera la ea, să declare că el nu se consideră legat de prevederile paragrafului 1 al prezentului articol. Celelalte state părți nu vor fi legate prin prevederile respective față de orice stat parte care va fi formulat o asemenea rezervă.

3. Orice stat parte care va fi formulat o rezervă în conformitate cu prevederile paragrafului 2 al prezentului articol va putea în orice moment să retragă această rezervă printr-o notificare adresată Secretarului general al O.N.U.

Articolul 31

1. Un stat parte va putea denunța prezenta Convenție printr-o notificare scrisă adresată Secretarului general al Organizației Națiunilor Unite. Denunțarea va produce efecte după un an de la data când notificarea va fi fost primită de Secretarul general.

2. O asemenea denunțare nu va libera statul parte de obligațiile care îi incumbă în virtutea prezentei Convenții în ceea ce privește orice act sau orice omisiune săvârșită înainte de data la care denunțarea va produce efecte; ea nu va putea în nici un fel împiedica continuarea examinării oricărei chestiuni cu care Comitetul a fost deja sesizat la data la care denunțarea a produs efecte.

3. De la data la care denunțarea de către un stat a produs efecte, Comitetul nu va începe examinarea nici unei chestiuni noi privind acest stat.

Articolul 32

Secretarul general al Organizației Națiunilor Unite va notifica tuturor statelor membre ale O.N.U. și tuturor statelor care vor fi semnat prezenta Convenție sau vor fi aderat la ea:

a) Semnăturile, ratificările și aderările primite în aplicarea articolelor 25 și 26;

b) Data intrării în vigoare a Convenției în aplicarea articolului 27 și data intrării în vigoare a oricărui amendament în aplicarea articolului 29;

c) Denunțările primite în aplicarea articolului 31.

Articolul 33

1. Prezenta Convenție, ale cărei texte în limbile engleză, arabă, chineză, spaniolă, franceză și rusă sunt în mod egal autentice, va fi depusă la secretarul general al Organizației Națiunilor Unite.

2. Secretarul general al Organizației Națiunilor Unite va transmite tuturor statelor câte o copie certificată conformă a prezentei Convenții

Anexa 5

**CONSTITUȚIA Republicii Moldova din 29.07.1994,
Publicat : 18.08.1994 în Monitorul Oficial Nr. 1, art Nr: 1.
(rezumat)**

NOI, reprezentanții plenipotențari ai poporului Republicii Moldova, deputați în Parlament,
PORNIND de la aspirațiile seculare ale poporului de a trăi într-o țară suverană, exprimate prin proclamarea independenței Republicii Moldova,
AVÎND în vedere continuitatea statalității poporului moldovenesc în contextul istoric și etnic al devenirii lui ca națiune,
NĂZUIND spre satisfacerea intereselor cetățenilor de altă origine etnică, care împreună cu moldovenii constituie poporul Republicii Moldova,
CONSIDERÎND statul de drept, pacea civică, democrația, demnitatea omului, drepturile și libertățile lui, libera dezvoltare a personalității umane, dreptatea și pluralismul politic valori supreme,
FIIND CONȘTIENȚI de responsabilitatea și obligațiile noastre față de generațiile precedente, actuale și viitoare,
REAFIRMÎND devotamentul nostru față de valorile general-umane, dorința de a trăi în pace și bună înțelegere cu toate popoarele lumii conform principiilor și normelor unanim recunoscute ale dreptului internațional,
adoptăm Constituția Republicii Moldova, declarînd-o LEGE SUPREMĂ A SOCIETĂȚII ȘI A STATULUI.

**Titlul I
PRINCIPII GENERALE**

Articolul 1

Statul Republica Moldova

- (1) Republica Moldova este un stat suveran și independent, unitar și indivizibil.
- (2) Forma de guvernământ a statului este republica.
- (3) Republica Moldova este un stat de drept, democratic, în care demnitatea omului, drepturile și libertățile lui, libera dezvoltare a personalității umane, dreptatea și pluralismul politic reprezintă valori supreme și sînt garantate.

Articolul 2

Suveranitatea și puterea de stat

- (1) Suveranitatea națională aparține poporului Republicii Moldova, care o exercită în mod direct și prin organele sale reprezentative, în formele stabilite de Constituție.
- (2) Nici o persoană particulară, nici o parte din popor, nici un grup social, nici un partid politic sau o altă formațiune obștească nu poate exercita puterea de stat în nume propriu. Uzurparea puterii de stat constituie cea mai gravă crimă împotriva poporului.

Articolul 3

Teritoriul

- (1) Teritoriul Republicii Moldova este inalienabil.
- (2) Frontierele țării sînt consfințite prin lege organică, respectîndu-se principiile și normele unanim recunoscute ale dreptului internațional.

Articolul 4

Drepturile și libertățile omului

- (1) Dispozițiile constituționale privind drepturile și libertățile omului se interpretează și se aplică în concordanță cu Declarația Universală a Drepturilor Omului, cu pactele și cu celelalte tratate la care Republica Moldova este parte.
- (2) Dacă există neconcordanțe între pactele și tratatele privitoare la drepturile fundamentale ale omului la care Republica Moldova este parte și legile ei interne, prioritate au reglementările internaționale.

Articolul 5

Democrația și pluralismul politic

- (1) Democrația în Republica Moldova se exercită în condițiile pluralismului politic, care este incompatibil cu dictatura și cu totalitarismul.
- (2) Nici o ideologie nu poate fi instituită ca ideologie oficială a statului.

Articolul 6

Separația și colaborarea puterilor

În Republica Moldova puterea legislativă, executivă și judecătorească sînt separate și colaborează în exercitarea prerogativelor ce le revin, potrivit prevederilor Constituției.

Articolul 7

Constituția, Lege Supremă

Constituția Republicii Moldova este Legea ei Supremă. Nici o lege și nici un alt act juridic care contravine prevederilor Constituției nu are putere juridică.

Articolul 8

Respectarea dreptului internațional și a

tratatelor internaționale

- (1) Republica Moldova se obligă să respecte Carta Organizației Națiunilor Unite și tratatele la care este parte, să-și bazeze relațiile cu alte state pe principiile și normele unanim recunoscute ale dreptului internațional.
- (2) Intrarea în vigoare a unui tratat internațional conținând dispoziții contrare Constituției va trebui precedată de o revizuire a acesteia.

Articolul 9

Principiile fundamentale privind proprietatea

- (1) Proprietatea este publică și privată. Ea se constituie din bunuri materiale și intelectuale.
- (2) Proprietatea nu poate fi folosită în detrimentul drepturilor, libertăților și demnității omului.
- (3) Piața, libera inițiativă economică, concurența loială sînt factorii de bază ai economiei.

Articolul 10

Unitatea poporului și dreptul la identitate

- (1) Statul are ca fundament unitatea poporului Republicii Moldova. Republica Moldova este patria comună și indivizibilă a tuturor cetățenilor săi.
- (2) Statul recunoaște și garantează dreptul tuturor cetățenilor la păstrarea, la dezvoltarea și la exprimarea identității lor etnice, culturale, lingvistice și religioase.

Articolul 11

Republica Moldova, stat neutru

- (1) Republica Moldova proclamă neutralitatea sa permanentă.
- (2) Republica Moldova nu admite dislocarea de trupe militare ale altor state pe teritoriul său.

Articolul 12

Simbolurile statului

- (1) Republica Moldova are drapel, stemă și imn.
- (2) Drapelul de Stat al Republicii Moldova este tricolor. Culorile sînt dispuse vertical, în ordinea următoare, începînd de la lance: albastru, galben, roșu. În centru, pe fișia de culoare galbenă, este imprimată Stema de Stat a Republicii Moldova.
- (3) Stema de Stat a Republicii Moldova reprezintă un scut tăiat pe orizontală avînd în partea superioară cromatică roșie, în cea inferioară - albastră, încărcat cu capul de bour avînd între coarne o stea cu opt raze. Capul de bour este flancat în dreapta de o roză cu cinci petale, iar în stînga de o semilună conturnată. Toate elementele reprezentate în scut sînt de aur (galbene). Scutul este plasat pe pieptul unei acvile naturale purtînd în cioc o cruce de aur (acvila cruciată) și ținînd în gheara dreaptă o ramură verde de măsline, iar în cea stîngă un sceptru de aur.
- (4) Imnul de Stat al Republicii Moldova se stabilește prin lege organică.
- (5) Drapelul, stema și imnul sînt simbolurile de stat ale Republicii Moldova și sînt ocrotite de lege.

Articolul 13

Limba de stat, funcționarea celorlalte limbi

- (1) Limba de stat a Republicii Moldova este limba moldovenească, funcționînd pe baza grafiei latine.
- (2) Statul recunoaște și protejează dreptul la păstrarea, la dezvoltarea și la funcționarea limbii ruse și a altor limbi vorbite pe teritoriul țării.
- (3) Statul facilitează studierea limbilor de circulație internațională.
- (4) Modul de funcționare a limbilor pe teritoriul Republicii Moldova se stabilește prin lege organică.

Articolul 14

Capitala

Capitala Republicii Moldova este orașul Chișinău.

Titlul II

DREPTURILE, LIBERTĂȚILE ȘI ÎNDATORIRILE FUNDAMENTALE

CAPITOLUL I

DISPOZIȚII GENERALE

Articolul 15

Universalitatea

Cetățenii Republicii Moldova beneficiază de drepturile și de libertățile consacrate prin Constituție și prin alte legi și au obligațiile prevăzute de acestea.

Articolul 16

Egalitatea

- (1) Respectarea și ocrotirea persoanei constituie o îndatorire primordială a statului.
- (2) Toți cetățenii Republicii Moldova sînt egali în fața legii și a autorităților publice, fără deosebire de rasă, naționalitate, origine etnică, limbă, religie, sex, opinie, apartenență politică, avere sau de origine socială.

Articolul 17

Cetățenia Republicii Moldova

- (1) Cetățenia Republicii Moldova se dobândește, se păstrează ori se pierde în condițiile prevăzute de legea organică.
- (2) Nimeni nu poate fi lipsit în mod arbitrar de cetățenia sa și nici de dreptul de a-și schimba cetățenia.

Articolul 18

Protecția cetățenilor Republicii Moldova

- (1) **Cetățenii Republicii Moldova beneficiază de protecția statului atât în țară, cât și în străinătate.**
- (2) Cetățenii Republicii Moldova nu pot fi extrădați sau expulzați din țară.

Articolul 19

Statutul juridic al cetățenilor străini și al apatrizilor

- (1) Cetățenii străini și apatrizii au aceleași drepturi și îndatoriri ca și cetățenii Republicii Moldova, cu excepțiile stabilite de lege.
- (2) Cetățenii străini și apatrizii pot fi extrădați numai în baza unei convenții internaționale, în condiții de reciprocitate sau în temeiul hotărârii instanței de judecată.
- (3) Dreptul de azil se acordă și se retrage în condițiile legii, cu respectarea tratatelor internaționale la care Republica Moldova este parte.

Articolul 20

Accesul liber la justiție

- (1) Orice persoană are dreptul la satisfacție efectivă din partea instanțelor judecătorești competente împotriva actelor care violează drepturile, libertățile și interesele sale legitime.
- (2) Nici o lege nu poate îngreuna accesul la justiție.

Articolul 21

Prezumția nevinovăției

Orice persoană acuzată de un delict este prezumată nevinovată pînă cînd vinovăția sa va fi dovedită în mod legal, în cursul unui proces judiciar public, în cadrul căruia i s-au asigurat toate garanțiile necesare apărării sale.

Articolul 22

Neretroactivitatea legii

Nimeni nu va fi condamnat pentru acțiuni sau omisiuni care, în momentul comiterii, nu constituiau un act delictuos. De asemenea, nu se va aplica nici o pedeapsă mai aspră decît cea care era aplicabilă în momentul comiterii actului delictuos.

Articolul 23

Dreptul fiecărui om de a-și cunoaște drepturile și îndatoririle

- (1) Fiecare om are dreptul să i se recunoască personalitatea juridică.
- (2) Statul asigură dreptul fiecărui om de a-și cunoaște drepturile și îndatoririle. În acest scop statul publică și face accesibile toate legile și alte acte normative.

Capitolul II DREPTURILE ȘI LIBERTĂȚILE FUNDAMENTALE

Articolul 24

Dreptul la viață și la integritate fizică și psihică

- (1) **Statul garantează fiecărui om dreptul la viață și la integritate fizică și psihică.**
- (2) **Nimeni nu va fi supus la torturi, nici la pedepse sau tratamente crude, inumane ori degradante.**
- (3) **Pedeapsa cu moartea este abolită. Nimeni nu poate fi condamnat la o asemenea pedeapsă și nici executat.**

Articolul 25

Libertatea individuală și siguranța persoanei

- (1) Libertatea individuală și siguranța persoanei sînt inviolabile.
- (2) Percheziționarea, reținerea sau arestarea unei persoane sînt permise numai în cazurile și cu procedura prevăzute de lege.
- (3) Reținerea nu poate depăși 72 de ore.
- (4) Arestarea se face în temeiul unui mandat, emis de judecător, pentru o durată de cel mult 30 de zile. Asupra legalității mandatului se poate depune recurs, în condițiile legii, în instanța judecătorească ierarhic superioară. Termenul arestării poate fi prelungit numai de către judecător sau de către instanța judecătorească, în condițiile legii, cel mult pînă la 12 luni.
- (5) Celui reținut sau arestat i se aduc de îndată la cunoștință motivele reținerii sau ale arestării, iar învinuirea - în cel mai scurt termen; motivele reținerii și învinuirea se aduc la cunoștință numai în prezența unui avocat, ales sau numit din oficiu.
- (6) Eliberarea celui reținut sau arestat este obligatorie dacă motivele reținerii sau arestării au dispărut.

Articolul 26

Dreptul la apărare

- (1) Dreptul la apărare este garantat.
- (2) Fiecare om are dreptul să reacționeze independent, prin mijloace legitime, la încălcarea drepturilor și libertăților sale.
- (3) În tot cursul procesului, părțile au dreptul să fie asistate de un avocat, ales sau numit din oficiu.
- (4) Amestecul în activitatea persoanelor care exercită apărarea în limitele prevăzute se pedepsește prin lege.

Articolul 27

Dreptul la libera circulație

- (1) Dreptul la libera circulație în țară este garantat.
- (2) Oricărui cetățean al Republicii Moldova îi este asigurat dreptul de a-și stabili domiciliul sau reședința în orice localitate din țară, de a ieși, de a emigra și de a reveni în țară.

Articolul 28

Viața intimă, familială și privată

Statul respectă și ocrotește viața intimă, familială și privată.

Articolul 29

Inviolabilitatea domiciliului

- (1) Domiciliul și reședința sînt inviolabile. Nimeni nu poate pătrunde sau rămîne în domiciliul sau în reședința unei persoane fără consimțămîntul acesteia.
- (2) De la prevederile alineatului (1) se poate deroga prin lege în următoarele situații:
 - a) pentru executarea unui mandat de arestare sau a unei hotărîri judecătorești;
 - b) pentru înlăturarea unei primejdii care amenință viața, integritatea fizică sau bunurile unei persoane;
 - c) pentru prevenirea răspîndirii unei epidemii.
- (3) Perchezițiile și cercetările la fața locului pot fi ordonate și efectuate numai în condițiile legii.
- (4) Perchezițiile în timpul nopții sînt interzise, în afară de cazul unui delict flagrant.

Articolul 30

Secretul corespondenței

- (1) Statul asigură secretul scrisorilor, al telegramelor, al altor trimiteri poștale, al convorbirilor telefonice și al celorlalte mijloace legale de comunicare.
- (2) De la prevederile alineatului (1) se poate deroga prin lege în cazurile cînd această derogare este necesară în interesele securității naționale, bunăstării economice a țării, ordinii publice și în scopul prevenirii infracțiunilor.

Articolul 31

Libertatea conștiinței

- (1) Libertatea conștiinței este garantată. Ea trebuie să se manifeste în spirit de toleranță și de respect reciproc.
- (2) Cultele religioase sînt libere și se organizează potrivit statutelor proprii, în condițiile legii.
- (3) În relațiile dintre cultele religioase sînt interzise orice manifestări de învrăjbire.
- (4) Cultele religioase sînt autonome, separate de stat și se bucură de sprijinul acestuia, inclusiv prin înlesnirea asistenței religioase în armată, în spitale, în penitenciare, în aziluri și în orfelinate.

Articolul 32

Libertatea opiniei și a exprimării

- (1) Oricărui cetățean îi este garantată libertatea gîndirii, a opiniei, precum și libertatea exprimării în public prin cuvînt, imagine sau prin alt mijloc posibil.
- (2) Libertatea exprimării nu poate prejudicia onoarea, demnitatea sau dreptul altei persoane la viziune proprie.
- (3) Sînt interzise și pedepsite prin lege contestarea și defăimarea statului și a poporului, îndemnul la război de agresiune, la ură națională, rasială sau religioasă, incitarea la discriminare, la separatism teritorial, la violență publică, precum și alte manifestări ce atentează la regimul constituțional.

Articolul 33

Libertatea creației

- (1) Libertatea creației artistice și științifice este garantată. Creația nu este supusă cenzurii.
- (2) Dreptul cetățenilor la proprietatea intelectuală, interesele lor materiale și morale ce apar în legătură cu diverse genuri de creație intelectuală sînt apărute de lege.
- (3) Statul contribuie la păstrarea, la dezvoltarea și la propagarea realizărilor culturii și științei, naționale și mondiale.

Articolul 34

Dreptul la informație

- (1) Dreptul persoanei de a avea acces la orice informație de interes public nu poate fi îngădit.
- (2) Autoritățile publice, potrivit competențelor ce le revin, sînt obligate să asigure informarea corectă a cetățenilor asupra treburilor publice și asupra problemelor de interes personal.
- (3) Dreptul la informație nu trebuie să prejudicieze măsurile de protecție a cetățenilor sau siguranța națională.
- (4) Mijloacele de informare publică, de stat sau private, sînt obligate să asigure informarea corectă a opiniei publice.
- (5) Mijloacele de informare publică nu sînt supuse cenzurii.

Articolul 35

Dreptul la învățătură

- (1) Dreptul la învățătură este asigurat prin învățămîntul general obligatoriu, prin învățămîntul liceal și prin cel profesional, prin învățămîntul superior, precum și prin alte forme de instruire și de perfecționare.

- (2) Statul asigură, în condițiile legii, dreptul de a alege limba de educare și instruire a persoanelor.
- (3) Studiarea limbii de stat se asigură în instituțiile de învățământ de toate gradele.
- (4) Învățământul de stat este gratuit.
- (5) Instituțiile de învățământ, inclusiv cele nestatale, se înființează și își desfășoară activitatea în condițiile legii.
- (6) Instituțiile de învățământ superior beneficiază de dreptul la autonomie.
- (7) Învățământul liceal, profesional și cel superior de stat este egal accesibil tuturor, pe bază de merit.
- (8) Statul asigură, în condițiile legii, libertatea învățământului religios. Învățământul de stat este laic.
- (9) Dreptul prioritar de a alege sfera de instruire a copiilor revine părinților.

Articolul 36

Dreptul la ocrotirea sănătății

(1) Dreptul la ocrotirea sănătății este garantat.

- (2) Minimul asigurării medicale oferit de stat este gratuit.
- (3) Structura sistemului național de ocrotire a sănătății și mijloacele de protecție a sănătății fizice și mentale a persoanei se stabilesc potrivit legii organice.

Articolul 37

Dreptul la un mediu înconjurător sănătos

- (1) Fiecare om are dreptul la un mediu înconjurător neprimejdios din punct de vedere ecologic pentru viață și sănătate, precum și la produse alimentare și obiecte de uz casnic inofensive.
- (2) Statul garantează fiecărui om dreptul la accesul liber și la răspîndirea informațiilor veridice privitoare la starea mediului natural, la condițiile de viață și de muncă, la calitatea produselor alimentare și a obiectelor de uz casnic.
- (3) Tăinuirea sau falsificarea informațiilor despre factorii ce sînt în detrimentul sănătății oamenilor se interzice prin lege.
- (4) Persoanele fizice și juridice răspund pentru daunele pricinuite sănătății și avutului unei persoane ca urmare a unor contravenții ecologice.

Articolul 38

Dreptul de vot și dreptul de a fi ales

- (1) Voința poporului constituie baza puterii de stat. Această voință se exprimă prin alegeri libere, care au loc în mod periodic prin sufragiu universal, egal, direct, secret și liber exprimat.
- (2) Cetățenii Republicii Moldova au drept de vot de la vîrsta de 18 ani, împliniți pînă în ziua alegerilor inclusiv, excepție făcînd cei puși sub interdicție în modul stabilit de lege.
- (3) Dreptul de a fi aleși le este garantat cetățenilor Republicii Moldova cu drept de vot, în condițiile legii.

Articolul 39

Dreptul la administrare

- (1) Cetățenii Republicii Moldova au dreptul de a participa la administrarea treburilor publice nemijlocit, precum și prin reprezentanții lor.
- (2) Oricărui cetățean i se asigură, potrivit legii, accesul la o funcție publică.

Articolul 40

Libertatea întrunirilor

Mitingurile, demonstrațiile, manifestările, procesiunile sau orice alte întruniri sînt libere și se pot organiza și desfășura numai în mod pașnic, fără nici un fel de arme.

Articolul 41

Libertatea partidelor și a altor organizații social-politice

- (1) Cetățenii se pot asocia liber în partide și în alte organizații social-politice. Ele contribuie la definirea și la exprimarea voinței politice a cetățenilor și, în condițiile legii, participă la alegeri.
- (2) Partidele și alte organizații social-politice sînt egale în fața legii.
- (3) Statul asigură respectarea drepturilor și intereselor legitime ale partidelor și ale altor organizații social-politice.
- (4) Partidele și alte organizații social-politice care, prin scopurile ori prin activitatea lor, militează împotriva pluralismului politic, a principiilor statului de drept, a suveranității și independenței, a integrității teritoriale a Republicii Moldova sînt neconstituționale.
- (5) Asociațiile secrete sînt interzise.
- (6) Activitatea partidelor constituite din cetățeni străini este interzisă.
- (7) Funcțiile publice ai căror titulari nu pot face parte din partide se stabilesc prin lege organică.

Articolul 42

Dreptul de a întemeia și de a se afilia la sindicate

- (1) Orice salariat are dreptul de a întemeia și de a se afilia la sindicate pentru apărarea intereselor sale.
- (2) Sindicatele se constituie și își desfășoară activitatea potrivit cu statutele lor, în condițiile legii. Ele contribuie la apărarea intereselor profesionale, economice și sociale ale salariaților.

Articolul 43

Dreptul la muncă și la protecția muncii

- (1) Orice persoană are dreptul la muncă, la libera alegere a muncii, la condiții echitabile și satisfăcătoare de muncă, precum și la protecția împotriva șomajului.
- (2) Salariații au dreptul la protecția muncii. Măsurile de protecție privesc securitatea și igiena muncii, regimul de muncă al femeilor și al tinerilor, instituirea unui salariu minim pe economie, repaosul săptămânal, concediul de odihnă plătit, prestarea muncii în condiții grele, precum și alte situații specifice.
- (3) Durata săptămânii de muncă este de cel mult 40 de ore.
- (4) Dreptul la negocieri în materie de muncă și caracterul obligatoriu al convențiilor colective sînt garantate.

Articolul 44

Interzicerea muncii forțate

- (1) Munca forțată este interzisă.
- (2) Nu constituie muncă forțată:
 - a) serviciul cu caracter militar sau activitățile desfășurate în locul acestuia de cei care, potrivit legii, nu satisfac serviciul militar obligatoriu;
 - b) munca unei persoane condamnate, prestată în condiții normale, în perioada de detenție sau de libertate condiționată;
 - c) prestațiile impuse în situația creată de calamități ori de alt pericol, precum și cele care fac parte din obligațiile civile normale, stabilite de lege.

Articolul 45

Dreptul la grevă

- (1) Dreptul la grevă este recunoscut. Grevele pot fi declanșate numai în scopul apărării intereselor profesionale cu caracter economic și social ale salariaților.
- (2) Legea stabilește condițiile de exercitare a dreptului la grevă, precum și răspunderea pentru declanșarea nelegitimă a grevelor.

Articolul 46

Dreptul la proprietate privată și protecția acesteia

- (1) Dreptul la proprietate privată, precum și creanțele asupra statului sînt garantate.
- (2) Nimeni nu poate fi expropriat decît pentru o cauză de utilitate publică, stabilită potrivit legii, cu dreptă și prealabilă despăgubire.
- (3) Avera dobîndită licit nu poate fi confiscată. Caracterul licit al dobîndirii se prezumă.
- (4) Bunurile destinate, folosite sau rezultate din infracțiuni ori contravenții pot fi confiscate numai în condițiile legii.
- (5) Dreptul de proprietate privată obligă la respectarea sarcinilor privind protecția mediului înconjurător și asigurarea bunei vecinătăți, precum și la respectarea celorlalte sarcini care, potrivit legii, revin proprietarului.
- (6) Dreptul la moștenire a proprietății private este garantat.

Articolul 47

Dreptul la asistență și protecție socială

- (1) Statul este obligat să ia măsuri pentru ca orice om să aibă un nivel de trai decent, care să-i asigure sănătatea și bunăstarea, lui și familiei lui, cuprinzînd hrana, îmbrăcăminte, locuința, îngrijirea medicală, precum și serviciile sociale necesare.
- (2) Cetățenii au dreptul la asigurare în caz de: șomaj, boală, invaliditate, văduvie, bătrînețe sau în celelalte cazuri de pierdere a mijloacelor de subzistență, în urma unor împrejurări independente de voința lor.

Articolul 48

Familia

- (1) Familia constituie elementul natural și fundamental al societății și are dreptul la ocrotire din partea societății și a statului.
- (2) Familia se întemeiază pe căsătoria liber consimțită între bărbat și femeie, pe egalitatea lor în drepturi și pe dreptul și îndatorirea părinților de a asigura creșterea, educația și instruirea copiilor.
- (3) Condițiile de încheiere, de desfacere și de nulitate a căsătoriei se stabilesc prin lege.
- (4) Copiii sînt obligați să aibă grijă de părinți și să le acorde ajutor.

Articolul 49

Protecția familiei și a copiilor orfani

- (1) Statul facilitează, prin măsuri economice și prin alte măsuri, formarea familiei și îndeplinirea obligațiilor ce îi revin.
- (2) Statul ocrotește maternitatea, copiii și tinerii, stimulînd dezvoltarea instituțiilor necesare.
- (3) Toate preocupările privind întreținerea, instruirea și educația copiilor orfani și a celor lipsiți de ocrotirea părinților revin statului și societății. Statul stimulează și sprijină activitatea de binefacere față de acești copii.

Articolul 50

Ocrotirea mamei, copiilor și a tinerilor

- (1) Mama și copilul au dreptul la ajutor și ocrotire specială. Toți copiii, inclusiv cei născuți în afara căsătoriei, se bucură de aceeași ocrotire socială.

- (2) Copiii și tinerii se bucură de un regim special de asistență în realizarea drepturilor lor.
- (3) Statul acordă alocațiile necesare pentru copii și ajutoare pentru îngrijirea copiilor bolnavi ori handicapați. Alte forme de asistență socială pentru copii și tineri se stabilesc prin lege.
- (4) Exploatarea minorilor, folosirea lor în activități care le-ar dăuna sănătății, moralității sau care le-ar pune în primejdie viața ori dezvoltarea normală sînt interzise.
- (5) Autoritățile publice asigură condiții pentru participarea liberă a tinerilor la viața socială, economică, culturală și sportivă a țării.

Articolul 51

Protecția persoanelor handicapate

- (1) Persoanele handicapate beneficiază de o protecție specială din partea întregii societăți. Statul asigură pentru ele condiții normale de tratament, de readaptare, de învățămînt, de instruire și de integrare socială.
- (2) Nimeni nu poate fi supus nici unui tratament medical forțat, decît în cazurile prevăzute de lege.

Articolul 52

Dreptul de petiționare

- (1) Cetățenii au dreptul să se adreseze autorităților publice prin petiții formulate numai în numele semnatarilor.
- (2) Organizațiile legal constituite au dreptul să adreseze petiții exclusiv în numele colectivelor pe care le reprezintă.

Articolul 53

Dreptul persoanei vătămate de o autoritate publică

- (1) Persoana vătămată într-un drept al său de o autoritate publică, printr-un act administrativ sau prin nesoluționarea în termenul legal a unei cereri, este îndreptățită să obțină recunoașterea dreptului pretins, anularea actului și repararea pagubei.
- (2) Statul răspunde patrimonial, potrivit legii, pentru prejudiciile cauzate prin erorile săvîrșite în procesele penale de către organele de anchetă și instanțele judecătorești.

Articolul 54

Restrîngerea exercițiului unor drepturi sau al unor libertăți

- (1) În Republica Moldova nu pot fi adoptate legi care ar suprima sau ar diminua drepturile și libertățile fundamentale ale omului și cetățeanului.
- (2) Exercițiul drepturilor și libertăților nu poate fi supus altor restrîngeri decît celor prevăzute de lege, care corespund normelor unanim recunoscute ale dreptului internațional și sînt necesare în interesele securității naționale, integrității teritoriale, bunăstării economice a țării, ordinii publice, în scopul prevenirii tulburărilor în masă și infracțiunilor, protejării drepturilor, libertăților și demnității altor persoane, împiedicării divulgării informațiilor confidențiale sau garantării autorității și imparțialității justiției.
- (3) Prevederile alineatului (2) nu admit restrîngerea drepturilor proclamate în articolele 20-24.
- (4) Restrîngerea trebuie să fie proporțională cu situația care a determinat-o și nu poate atinge existența dreptului sau a libertății.

Capitolul III ÎNDATORIRILE FUNDAMENTALE

Articolul 55

Exercitarea drepturilor și a libertăților

Orice persoană își exercită drepturile și libertățile constituționale cu bună-credință, fără să încalce drepturile și libertățile altora.

Articolul 56

Devotamentul față de țară

- (1) Devotamentul față de țară este sacru.
- (2) Cetățenii cărora le sînt încredințate funcții publice, precum și militarii, răspund de îndeplinirea cu credință a obligațiilor ce le revin și, în cazurile prevăzute de lege, depun jurămîntul cerut de ea.

Articolul 57

Apărarea Patriei

- (1) Apărarea Patriei este un drept și o datorie sfîntă a fiecărui cetățean.
- (2) Serviciul militar este satisfăcut în cadrul forțelor militare, destinate apărării naționale, pazei frontierei și menținerii ordinii publice, în condițiile legii.

Articolul 58

Contribuții financiare

- (1) Cetățenii au obligația sa contribuie, prin impozite și prin taxe, la cheltuielile publice.
- (2) Sistemul legal de impuneri trebuie să asigure așezarea justă a sarcinilor fiscale.
- (3) Orice alte prestații sînt interzise, în afara celor stabilite prin lege.

Articolul 59

Protecția mediului înconjurător și ocrotirea monumentelor

Protecția mediului înconjurător, conservarea și ocrotirea monumentelor istorice și culturale constituie o obligație a fiecărui cetățean.

Anexa 6

Prezentarea PPT - Ce este și cum se manifestă tortura în RM.